

HRZZ

Hrvatska zaklada
za znanost

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece
izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children
at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

ZAVRŠNA KONFERENCIJA PROJEKTA „Sustav RPOO kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece”

Zagreb, 19. travanj 2024. godine

Članice istraživačkog tima

prof. dr. sc. Vlatka Domović

doc. dr. sc. Maja Drvodelić

doc. dr. sc. Monika Pažur

doc. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić

- Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

izv. prof. dr. sc. Sanja Skočić Mihić

- Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

izv. prof. dr. sc. Esmeralda Sunko i

izv. prof. dr. sc. Ivana Visković

- Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

doc. dr. sc. Sandra Antulić Majcen

- Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

Projekt MORENEC u funkciji razvoja pedagoške prakse RPOO

prof. dr. sc. Dejana Bouillet,
voditeljica projekta

Sadržaj prezentacije

01

Proces

Važnost umrežavanja

02

Postignuća

Od procjene potreba
do modela podrške

03

Evaluacija

Zašto je model važan
za pedagošku
praksu?

04

Izazovi

Trebamo li i možemo
li više i bolje?

Polazišta

01

Ako društvene znanosti žele pomoći izgradnji budućnosti, a ne samo interpretirati prošlost, teško je izbjeći put koji je, u nekim važnim pogledima, različit od deskriptivno-analitičke tradicije.

02

Ni jedno istraživanje neće promijeniti svijet, ali će svako dobro realizirano istraživanje ponuditi nešto novo.

Cilj (2019. god.):

- planiranje, razvoj i evaluacija učinkovitosti odgojno-obrazovnih metoda, strategija i programa usmjerenih obiteljima i djeci rane i predškolske dobi u RSI

Proces (2019. – 2024. god.):

- UMREŽAVANJE INSTITUCIJA I POJEDINACA
- POVEZIVANJE ZNANSTVENIKA I PRAKTIČARA
- USKLAĐIVANJE PARADIGMI I PROFESIONALNI RAZVOJ
- KRETANJE PREMA OSTVARIVANJU CILJEVA PROJEKTA

Najvažnija postignuća projekta

Najvažniji rezultati

58.238 djece u dobi od 5 do 7 godina u sustavu RPOO

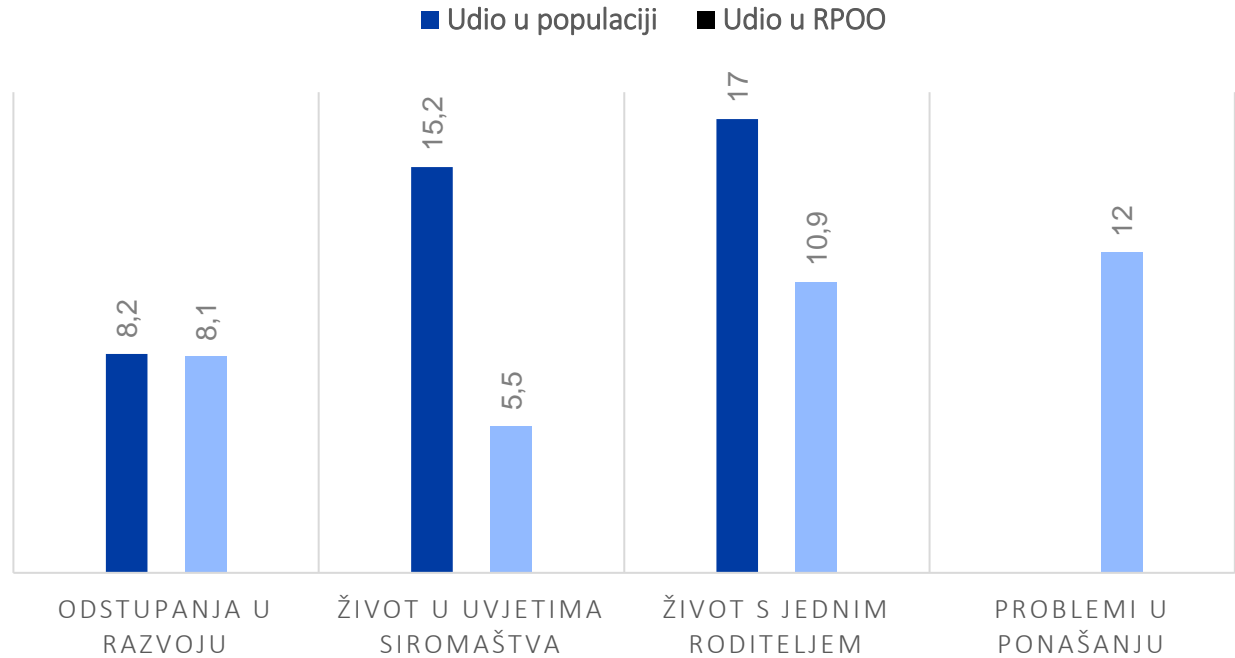
12.288 (21%) djece iziskuje podršku na razini selektivne prevencije (umjereni rizik)

7.687 (13%) djece iziskuje podršku na razini indicirane prevencije (visok i vrlo visok rizik)

Najvažniji rezultati

Najvažniji rezultati

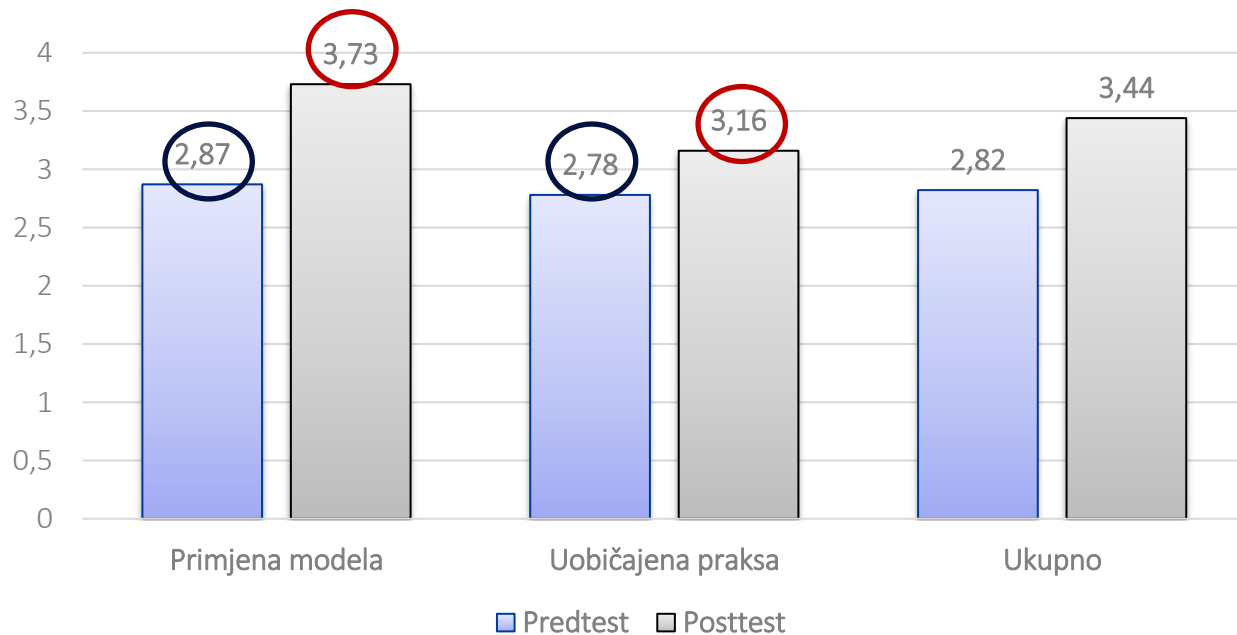

30% ustanova RPOO ima razvijenu standardiziranu proceduru za prepoznavanje i pružanje podrške djeci u RSI

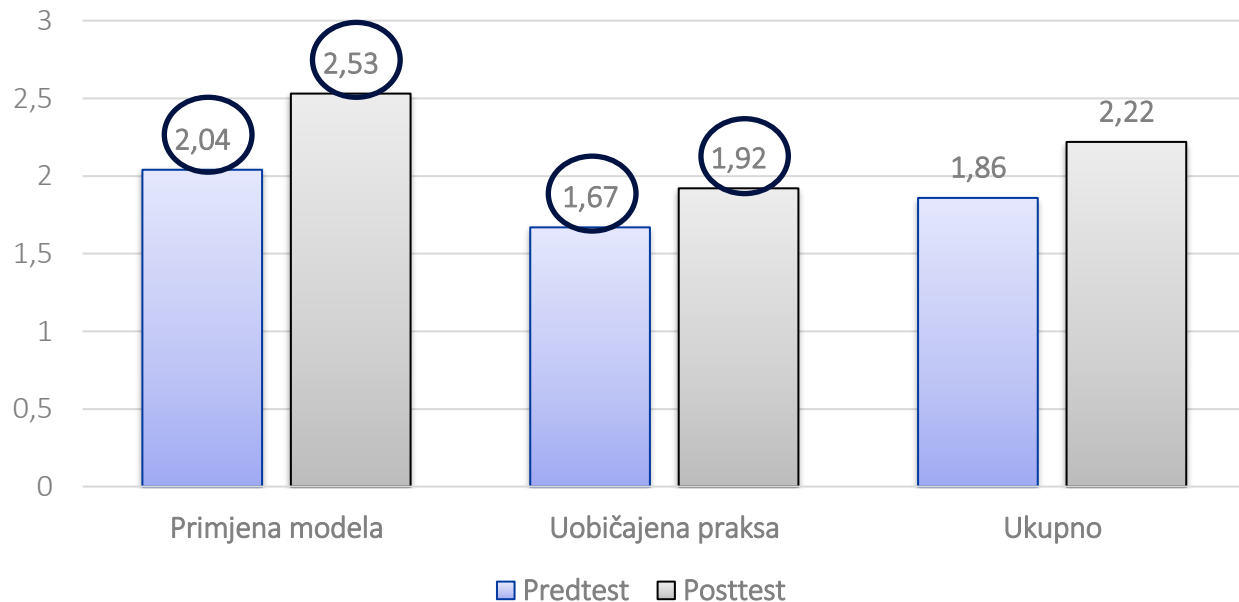
odgojitelji u **15%** ustanova RPOO dodatno su educirani za primjenu različitih metoda i tehnika podrške djeci u RSI

Rezultati primjene modela u 15 OOS

PROCJENE SOCIJALNE UKLJUČENOSTI DJETETA U RSI tijekom 6 mjeseci

Rezultati primjene modela u 15 OOS

PROCJENE PROMJENA PEDAGOŠKE PRAKSE tijekom 6 mjeseci

??

Izazovi

Širenje dostupnosti modela
podrške djeci u RSI (**i**
odgojiteljima)

Resursi

Angažirani
pojedinci

Podrška
institucija

Sustav
kvalitete

Čarobna kombinacija inspiracije, vjerovanja i velikog truda je nužna za one koji su predani unaprjeđivanju dječjih postignuća i dobrobiti.

Mi znamo način; sada nam treba volja.

Elias & Weissberg, 2000, 192

Hvala!

<https://morenec.ffzg.unizg.hr>

HRZZ

Hrvatska zaklada
za znanost

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece
izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children
at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

izdavačka kuća

PANEL RASPRAVA: „MORENEC: možemo li bolje?”

prof. dr. sc. Vlatka Domović, Učiteljski fakultet
Mirjana Rajković, ravnateljica DV Panda, Varaždin
Mirela Peić, odgojiteljica savjetnica, DV Rijeka, Rijeka
Andreja Silić i Alma Rovis Brandić, više savjetnice AZOOO

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece
izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children
at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2019-04-2011

This work has been fully supported by Croatian Science Foundation under the project IP-2019-04-2011

Rizici socijalne isključenosti i profesionalni razvoj odgojitelja

-ključni nalazi i preporuke-

Prof. dr. sc. Vlatka Domović
Doc. dr. sc. Maja Drvodelić

Završna konferencija projekta

„Model odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u sustavu RPOO”

19. travanj 2024.

SADRŽAJ

- 1) Kakva su iskustva odgojitelja u odnosu na odgoj i obrazovanje djece u riziku socijalne isključenosti?
- 2) Koju vrstu podrške svom profesionalnom razvoju za rad s djecom u riziku socijalne isključenosti odgojitelji imaju u svom radu?
- 3) Kako odgojitelji definiraju svoje potrebe za profesionalnim razvojem za rad s djecom u riziku socijalne isključenosti?

SUDIONICI I PROCEDURA

Prof. dr.sc. Vlatka Domović

Prof. dr.sc. Dejana Bouillet

Doc. dr.sc. Maja Drvodelić

ISKUSTVA ODGOJITELJA U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE U RSI

KARAKTERISTIKE DJETETA	N	KARAKTERISTIKE OBITELJI	N	MANJINSKE SKUPINE	N
Razvojne teškoće	36	Obiteljski odnosi	42	Jezične manjine	13
Eksternalizirani problemi u ponašanju	11	Rizik od siromaštva	10	Vjerske manjine	11
Internalizirani problemi u ponašanju	9	Zdravstvene teškoće člana obitelji	5	Etničke manjine	9
		Nasilničko ponašanje u obitelji	5	Izbjeglice	9
		Djeca izdvojena iz obitelji	5	Rasne manjine	1
		total	56	total	67

TOTAL 166

KARAKTERISTIKE DJETETA	N
Razvojne teškoće	36
Eksternalizirani problemi u ponašanju	11
Internalizirani problemi u ponašanju	9
Total	56

*„...dijete ima poteškoća senzomotorike“ (T_13)
„dijete s govorno – jezičnim teškoćama“ (T_34).*

„On se tuče, mlati djecu, on je toliko vulgaran, koristi strašno vulgarne riječi, to je užasno.“ (T_23)

„Imamo dijete koje je dosta povučeno, koje se igra samo, ne voli buku, nije nametljivo, ne voli interakciju s drugom djecom, koje i govorno malo odstupa, ... isključenije je i ne želi uopće raspravljati ili surađivati s drugom djecom, nešto pitati, tražiti. .. onako je sam za sebe.“ (T_9)

KARAKTERISTIKE OBITELJI	N
Obiteljski odnosi	42
Rizik od siromaštva	10
Zdravstvene teškoće člana obitelji	5
Nasilničko ponašanje u obitelji	5
Djeca izdvojena iz obitelji	5
total	67

„Dijete je u specifičnoj situaciji, roditelji su imali gadnu rastavu braka prije dvije godine, to je prilično utjecalo na njen cjelokupan život. Nakon rastave odselila se iz svoje poznate, sigurne sredine, došla je u novi vrtić, sve je novo. Nakon godinu dana, njenog oca su ubili. Dijete je ustvari tek sada svega svjesno i sad je sve to izašlo na površinu i sad dolazi do problema gdje je ona prilično izgubljena, nesretna, izrazito tužna, pojavila se agresivnost kod nje.“ (T_24)

MANJINSKE SKUPINE	N
Jezične manjine	13
Vjerske manjine	11
Etničke manjine	9
Izbjeglice	9
Rasne manjine	1
total	43

„imam šestero djece koji nisu iz ovog govornog područja od kojih su dvije izbjeglice Ukrajinke.“ (T_22)

„ ....imamo dijete muslimanske vjeroispovijesti ... “ (T_31).

„imamo dosta romske djece“ (T_5)

ISKUSTVA ODGOJITELJA U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE U RSI

Odgojitelji se u praksi susreću s brojnim i raznolikim RSI djece, što upućuje na iznimnu važnost njihovih kompetencija za inkluzivno obrazovanje, kako bi sudjelovanje sve djece u programima RPOO pridonijelo poticanju njihovog razvoja i učenja te prevenciji mogućih nepovoljnih razvojnih ishoda djece.

PODRŠKA PROFESIONALNOM RAZVOJU ODGOJITELJA U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE U RSI

PODRŠKA PROFESIONALNOM RAZVOJU ODGOJITELJA U ODGOJU I OBRAZOVANJU DJECE U RSI

UNUTAR USTANOVE RPOO

IZVAN USTANOVE RPOO

PODRŠKA UNUTAR USTANOVE RPOO

TKO	N
Su stručnjačka podrška odgojitelja	10

„Najbitnije je da se mogu obratiti svojoj kolegici tako da mi možemo zajedno doći do nekih rješenja ili ideja, da možemo zajednički promišljati .... i djelovati u istom smjeru.“ (T_14)

„Mislim da bi na suradnji trebalo raditi, da osvijestimo da smo tu svi sa zajedničkim ciljem: da osiguramo dobrobit djeteta, a ne da se informacije ne žele dijeliti između kolega koji rade u istom vrtiću.... Po mom mišljenju nisam još vidjela kvalitetno partnerstvo do sada.“ (T_37)

PODRŠKA UNUTAR USTANOVE RPOO

TKO	N
Sustručnjačka podrška odgojitelja	10
Podrška stručnih suradnika	22

„Mi smo u vrtiću tim, mislim na psihologinju, pedagoginju, logopedinju, ravnateljicu i zdravstvenu voditeljicu i mi zajedno surađujemo, ...osmišljavamo strategiju putem individualiziranih programa za određeno dijete na koji način i kako raditi, ... daljnje korake koji su za tu obitelj i za to dijete

... (T_25)

„...ta suradnja nije pravovremena, nije u trenutku kada nam pomoć treba“ (T_23)

„Nedostaju nam eksperti poput defektologa, logopeda.“ (T_21)

„.... nema adekvatne suradnje, jer ako postoji neki problemi i mi odgojitelji tražimo pomoć specijalista, oni se svi sastanu, naprave zapisnik i to ostane na zapisniku.“ (T_35)

PODRŠKA UNUTAR USTANOVE RPOO

TKO	N	KAKO	N
Sustručnjačka podrška odgojitelja	10	Zajednice učenja	29
Podrška stručnih suradnika	22		

„...meni je svakako važna razmjena iskustva s mojim kolegicama. To ne znači da moram preuzeti njihove obrasce, ali mi svakako znači njihova podrška i vidim da su one prolazile kroz slična iskustva ..... nešto isprobam pa ja njima kažem kako je to djelovalo ili što sam ja promijenila u tome što one rade. Dakle, svakako refleksija...“ (T_20)

PODRŠKA UNUTAR USTANOVE RPOO

TKO	N	KAKO	N
Sustručnjačka podrška odgojitelja	10	Zajednice učenja	29
Podrška stručnih suradnika	22	Učenje po modelu (choacing) i konzultacije	5

„.....specijalist dolazi u skupinu, promatra dijete u interakciji s drugom djecom, a onda nakon toga reflektiramo i razgovaramo .“ (T_17)

PODRŠKA IZVAN USTANOVE RPOO

TKO	N
Stručnjaci izvan vrtića	8

„Imamo suradnju sa stručnjacima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta.“ (T_7)

„Suradujemo sa stručnjacima iz centra za socijalnu skrb.“ (T_40)

„ Niti sa lokalnom zajednicom i niti sa stručnjacima izvan vrtića nemamo suradnju... “ (T_23)

„ ... ne mogu reći da imamo suradnju sa lokalnom zajednicom ili sa socijalnom službom koja bi nam mogla pomoći da zajedničkim snagama dođemo do rješenja “ (T_24)

PODRŠKA IZVAN USTANOVE RPOO

TKO	N
Stručnjaci izvan vrtića	8
Institucije koje provode programe kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojitelja	8

„...ima seminara organiziranih od strane Agencije za odgoj i obrazovanje, gdje je tema inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redoviti rad vrtića.“ (T_41)

„Što se tiče djece s teškoćama završile smo tri modula na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu ...“ (T_8).

PODRŠKA IZVAN USTANOVE RPOO

TKO	N	KAKO	N
Stručnjaci izvan vrtića	8	Radionice i treninzi	5
Institucije koje provode programe kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojitelja	8		

„Radionice koje organizira Agencija za odgoj i obrazovanje“ (T_12)

„...treninzi odgojitelja na mjesečnoj razini koje organiziraju nevladine organizacije... tako da svi se razvijamo i učimo nešto novo i podsjetimo se na nešto što smo možda zaboravili ili se samo podsjetimo, pa je to onda lakše u radu.“ (T_38)

PODRŠKA IZVAN USTANOVE RPOO

TKO	N	KAKO	N
Stručnjaci izvan vrtića	8	Radionice i treninzi	5
Institucije koje provode programe kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojitelja	8	Predavanja	7

„imali smo predavanje o udomljenoj djeci u organizaciji UNICEF-a i to je bilo jako korisno. (T_20)

PODRŠKA IZVAN USTANOVE RPOO

- Vidljivo je da su mogućnosti kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojitelja izvan ustanove RPOO raznovrsne, ali i da među odgojiteljima postoje znatne razlike u mogućnostima sudjelovanja u njima.
- Taj se kontinuum proteže od potpunog izostanka suradnje s dionicima izvan ustanove RPOO do vrlo raznolikih i specifičnih oblika suradnje, kao što su edukacije iz specifičnih oblika podrške djeci u RSI.

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N
Odgoj i obrazovanje djece u RSI	21

„Mi odgajatelji se često osjećamo nedovoljno kompetentni, pogotovo kada su u pitanju neke teškoće u razvoju. Definitivno smatramo da ponekad nismo dorasli nekim stvarima, pogotovo ako je to dijete u inkluziji sa ostalom djecom, znači, ti se moraš baviti skupinom bez obzira na individualni pristup svakom djetetu koji je osnovan.“ (T_19)

„Sve što ima veze sa inkluzijom i inkluzivnom praksom nam je naravno potrebno i teme koje se odnose na građanski odgoj koji je zapravo važna socijalna platforma. ... da mi inkluzivno obrazovanje shvatimo kao nešto što je normalno.“ (T_28)

“Kako stvoriti poticajno socijalno okruženje za djecu u RSI“ (T_8)

“Na koji se način baviti emocijama?“ (T_13)

„Kako se nositi sa agresivnošću djece?“ (T_14)

„Kako pomoći djeci koja tuguju“ (T_24)

„Mi nismo obrazovani kao stručni suradnici, nemamo tog znanja kako, jer sa našim obrazovanjem ne znamo kako se odnositi prema djetetu koje ima autizam.“ (T_18)

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N
Odgaj i obrazovanje djece u RSI	21
Suradnja s roditeljima djece u RSI	7

„Definitivno suradnja s roditeljima. Obično su to roditelji s kojima je teže surađivati nego s ostalima. Ako je samo jedan roditelj prisutan; konkretno bi me zanimalo, kako ako je majka samohrana, treba li uopće uključivati drugog roditelja ili ne ako na primjer otac ne sudjeluje u odgoju.“ (T_39)

„Evo iz mog osobnog iskustva je najslabija karika kako pridobiti roditelje tako da se iz toga trebamo dodatno educirati.“ (T_31).

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N	KAKO	N
Odgaj i obrazovanje djece u RSI	21	Sudjelovanje u grupnim aktivnostima uz aktivnu participaciju odgojitelja	8
Suradnja s roditeljima djece u RSI	7		

„Meni bi bilo odlično da postoje radionice ili manja okupljanja s odgajateljima u vrtiću, ja osobno vidim da bi mi to trebalo češće.“ T_16

„Interaktivno, da dobiješ teorijsku podlogu, a onda da se dijele iskustva i mislim da je to puno važnije jer svatko od nas može uzeti knjigu i čitati, ali kako interpretirati konkretne situacije...“ (T_24)

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N	KAKO	N
Odgaj i obrazovanje djece u RSI	21	Sudjelovanje u grupnim aktivnostima uz aktivnu participaciju odgojitelja	8
Suradnja s roditeljima djece u RSI	7	Predavanja (velike grupe)	5

„Sadržaj predavanja od sat vremena mogu i sama pročitati u stručnoj literaturi, pa onda iz toga vidjeti što ću ili neću, kako ću.“ (T_16)

„ Pa mislim da bi možda manje grupe ljudi bile puno efikasnije od predavanja.“ (T_26)

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N	KAKO	N
Odgaj i obrazovanje djece u RSI	21	Sudjelovanje u grupnim aktivnostima uz aktivnu participaciju odgojitelja	8
Suradnja s roditeljima djece u RSI	7	Predavanja (velike grupe)	5
		Individualno/ Samo-refleksija	6

„Ne samo ići na edukacije nego i čitati, pratiti novu dostupnu literaturu, savjetovati se sa stručnim timom koja je nova literatura izašla iz određenog područja, što je dobro pročitati i vidjeti. Tako da, u biti, čovjek mora konstantno ulagati u sebe čitanjem stručne literature.“ (T_25)

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

ŠTO	N	KAKO	N
Odgaj i obrazovanje djece u RSI	21	Sudjelovanje u grupnim aktivnostima uz aktivnu participaciju odgojitelja	8
Suradnja s roditeljima djece u RSI	7	Predavanja (velike grupe)	5
<i>„Najbolje bi bio praktičan rad, kad bi netko od stručnih suradnika baš konkretno došao u skupinu i na taj način pomogao.“ (T_40)</i>		Individualno/ Samo-refleksija	6
		Mentoriranje i treniranje (coaching)	5

„Bilo bi idealno da različiti stručnjaci dođu u vrtić da vidimo na koji način oni rade s tom djecom, na koji način pristupiti. Mi bi onda upijali njihove neke vještine, znanja i prijedloge. Mislim da je to najkvalitetnije učenje.“ (T_19)

POTREBE ODGOJITELJA ZA PROFESIONALNIM RAZVOJEM U ODNOSU NA DJECU U RSE

Ovaj dio analize upućuje na jasnu potrebu odgojitelja za profesionalnim razvojem u području odgoja i obrazovanja djece u RSI koje treba

- biti usko povezano s njihovom praksom
- biti usmjereno na razvoj specifičnih kompetencija (poglavito vještina)
- odgovoriti na njihove profesionalne nedoumice
- umanjiti profesionalnu nesigurnost

ZAKLJUČAK i PREPORUKE

A decorative horizontal bar with a gradient of colors: green, yellow, blue, red, blue, green, and red.

ZAKLJUČAK

TK
O

ŠT
O

KAKO

ZAKLJUČAK

TKO

**ŠT
O**

KAKO

Odgojitelji se u najvećoj mjeri oslanjaju na podršku kolega odgojitelja i stručnih suradnika.

Osobito ističu značaj zajedničke refleksije odgojitelja koji rade u istoj skupini djece.

Pozitivni oblici podrške- vršnjačko učenje u zajednicama učenja, te usmjereni treninzi i konzultacije od strane stručnih suradnika

ZAKLJUČAK

TKO

ŠTO

KAKO

Sadržaji koji su povezani s teorijom socijalne uključenosti

Razvoj specifičnih vještina potrebnih za pravovremeno prepoznavanje i podržavanje razvoja djece u RSI.

Potrebe odgojitelja za profesionalnim razvojem ne odnose se samo na rad s djecom već i na suradnju, odnosno komunikaciju s roditeljima djece u RSI.

ZAKLJUČAK

TKO

ŠTO

KAKO

Oblici učenja po modelu (choacing, mentoriranje) koje se odvija u malim grupama i uz aktivnu participaciju odgojitelja.

PREPORUKE

- Profesionalni razvoj odgojitelja smatra se važnim faktorom koji doprinosi razvoju kompetencija odgojitelja koje će unaprijediti njihovu praksu i rezultirati kvalitetnim ishodima za djecu i njihove obitelji, osobito za djecu koja su u RSI

(Buysse et al., 2009; Sheridan et al., 2009; Peeters & Vandebroek, 2011; Urban et al., 2012)

- Veći učinak na unapređivanje prakse odgojitelja imaju programi profesionalnog razvoja koji su interaktivni, temelje se na refleksiji i integrirani su u svakodnevnu praksu odgojitelja

(Peeters et al., 2015)

- Posebno su učinkoviti programi koji se oslanjaju na coaching potporu na radnom mjestu, a uključuju radionice i predavanja te traju duže vrijeme (45- 60 sati)

(Egart et al., 2018)

- Ponuditi dugotrajnije oblike kontinuiranog profesionalnog razvoja
  - koji će omogućiti odgojiteljima potporu na radnom mjestu
  - u skladu sa specifičnim potrebama djece u skupini (djeca u RSI)
  - Praćenje, promatranje i savjetovanje odgojitelja tijekom neposrednog rada
  - niz tematski povezanih radionica i predavanja

PREPORUKE ZA INSTITUCIJE RPOO

- Jačati suradnju unutar institucije
- Postaviti zajedničke ciljeve za dobrobit sve djece, a osobito djece u RSI
- Jačati organizacijske kapacitete s posebnim naglaskom na inkluzivnu organizacijsku kulturu

UMJESTO KRAJA

RAVNATELJICAMA

ODGOJITELJICAMA

HVALA

DJECI

RODITELJIMA

Važnost kvalitetne pedagoške prakse za prevenciju socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi: ključni nalazi i preporuke

doc. dr. sc. Monika Pažur & doc. dr. sc. Sandra Antulić Majcen

<https://morenec.ffzg.unizg.hr>

ZAVRŠNA KONFERENCIJA PROJEKTA „MODEL ODGOVORA NA ODGOJNO-OBRAZOVNE POTREBE DJECE IZLOŽENE RIZIKU SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI U SUSTAVU RPOO” (MORENEC): SUSTAV RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA KAO TEMELJ PREVENCIJE SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI DJECE, FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, 19.04.2024. GODINE

KVALITETA

Longitudinalna istraživanja su pokazala da pohađanje RPOO ima značajne **pozitivne učinke** na različita područja razvoja i učenja djeteta te na kasniju kvalitetu života:

- jedino ako je **RPOO kvalitetan**,
- posebno u odnosu na djecu u nepovoljnom položaju među kojima su i **djeca u riziku socijalne isključenosti**.

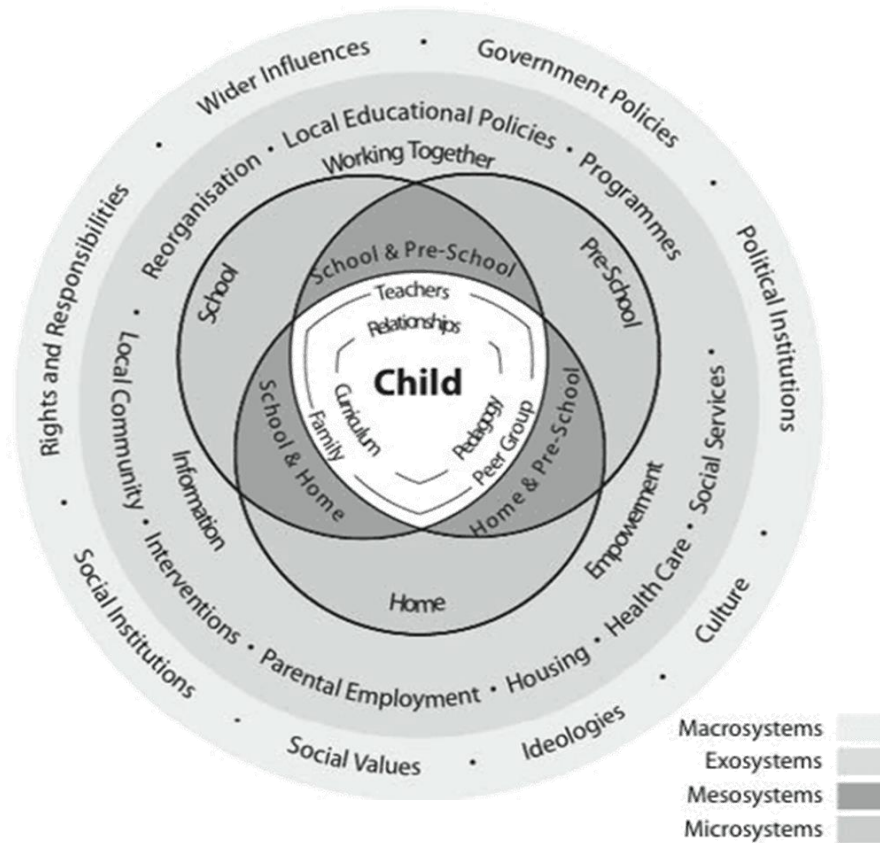
*Melhuish i sur., 2019; Sammons, Toth i Sylva, 2015;
Schweinhart i sur., 2005; Sylva i sur., 2004.*

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

BRONFENBRENNEROVA TEORIJA EKOLOŠKIH SUSTAVA (1979, 1989)

- **Kvaliteta** nije izolirani fenomen već je prisutna na razini mikro, mezo, egzo i makrosustava – međuovisnost i interakcije
- **proksimalno i distalno** u odnosu na dijete
- **procesne i strukturne** odrednice

Jackson, 2015; Vonta, 2008; Hess i Schultz, 2008; Mahony i Hayes, 2006; Moss i sur., 2003.

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETNA PEDAGOŠKA PRAKSA

Polazeći od Bronfenbrennerove teorije ekoloških sustava (1979,1998), a u kontekstu **interakcijske perspektive kvalitete**:

Kvaliteta pedagoške prakse ne odnosi samo na stupanj u kojem kontekst ustanove pozitivno utječe na razvoj pojedinca, već se odnosi i na stupanj u kojem pojedinac može utjecati i mijenjati kontekst koji ga okružuje, kao i na stupanj u kojem pojedinac **može upravljati vlastitim procesom učenja**.

Sheridan (2001)

KVALITETNA PEDAGOŠKA PRAKSA

M O R E N E C

2018.

2019.

2020.

2021.

2022.

2023.

2024.

ISSA-ina definicija kvalitetne pedagoške prakse

odražava snažno uvjerenje da je **uloga odgojitelja** pružiti maksimalnu potporu svakom djetetu u njegovom razvoju u snažnog, samouvjerenog, brižnog, odgovornog i zadovoljnog člana društva.

Pri čemu se promovira:

- ✓ pružanje visokokvalitetne skrbi, odgoja i obrazovanja svoj djeci, s naglaskom na najsiromašnije i najranjivije
- ✓ osiguranje većeg sudjelovanja obitelji i zajednice
- ✓ osiguranje socijalne inkluzije i poštivanja različitosti

Tankersley i sur., 2012.

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETNA PEDAGOŠKA PRAKSA (ISSA)

KVANTITATIVNA DIONICA

Upitnik za procjenu kvalitete pedagoške prakse u odnosu na djecu izloženu RSI (n=1300)

M O R E N E C

2020. 2021. 2022. 2023. 2024.

INTERAKCIJE

OBITELJ I
ZAJEDNICA

INKLUZIJA,
RAZLIČITOSTI I
DEMOKRATSKE
VRIJEDNOSTI

PRAĆENJE,
PROCJENJIVANJE I
PLANIRANJE

STRATEGIJE
POUČAVANJA

OKRUŽENJE ZA
UČENJE

PROFESIONALNI
RAZVOJ

KVALITATIVNA DIONICA

Polustrukturirani intervjui s odgojiteljima

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

KVANTITATIVNA DIONICA

Upitnik za procjenu kvalitete pedagoške prakse u odnosu na djecu izloženu RSI (N=1300) – primjeri tvrdnji s najvećim varijabilitetom – samoprocjena kompetencija u radu s djecom u RSI

- ✓ Organiziranje predavanja i radionica za druge kolegice/kolege u vrtiću i predstavljanje svoje prakse u radu s djecom u RSI.
- ✓ Korištenje instrumenata samoprocjene (npr. profesionalne razvojne mape, video ili audio zapisi vlastitog razvoja) za promišljanje i unapređivanje vlastite odgojno – obrazovne prakse u odnosu djecu u RSI.
- ✓ Informiranje članova obitelji djeteta u RSI o dostupnim resursima podrške unutar ustanove RPOO i/ili u lokalnoj zajednici.
- ✓ Uključivanje dostupnih relevantnih stručnjaka u proces planiranja, praćenja i procjenjivanja ostvarenosti ciljeva za dijete u RSI.
- ✓ Poticanje članova obitelji djeteta u RSI na sudjelovanje u aktivnostima koje se provode u odgojnoj skupini./ Educiranje članova obitelji djece u RSI o mogućnostima poticanja učenja i razvoja djeteta kod kuće.

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

INKLUZIJA,
RAZLIČITOSTI I
DEMOKRATSKE
VRIJEDNOSTI

OKRUŽENJE ZA
UČENJE

KVALITATIVNA DIONICA

*Polustrukturirani intervjui s
odgojiteljima; N=42;
primjeri pitanja*

Uvažavate li u odgojno-obrazovnom procesu obiteljsku kulturu svakog djeteta? Kako postižete njezinu vidljivost i prepoznatljivost? Na koji način osiguravate da specifičnosti identiteta svake obitelji i svakog djeteta budu poštovani?

INTERAKCIJE

Koje su karakteristike kvalitetnog partnerskog odnosa između roditelja/skrbnika djece u RSI i odgojitelja? Njegovate li Vi takvu praksu? Jeste li s time u vezi suočeni s nekim preprekama? Imate li na raspolaganju sve potrebne resurse?

Na koji način strukturirate prostorno-materijalno i socijalno okruženje kako bi omogućili sudjelovanje i razvoj sve, pa i djece u RSI (univerzalni dizajn)?

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

Tema: INKLUZIJA,
RAZLIČITOSTI I
DEMOKRATSKE
VRIJEDNOSTI

- ✓ Promicanje prava svakog djeteta i obitelji da budu uključeni, poštovani i cijenjeni.
- ✓ Odgojitelj predstavlja model ponašanja i omogućava djeci da kroz različita svakodnevna iskustva razumiju različitosti, uče ih poštovati i cijeniti te razvijati vještine koje su potrebne za aktivno sudjelovanje u društvu.

KVALITATIVNA DIONICA

Polustrukturirani intervjui s
odgojiteljima; N=42;
primjeri pitanja

KATEGORIJA	KOD	PRIMJER
Iskustva i stavovi odgojitelja o različitosti	inkluzivni	'...važno je stvoriti uvjete u kojima pojedinci i društvene skupine mogu imati jednake mogućnosti...`
	neinkluzivni	'...manjinske skupine uče normalne stvari kao i sva druga djeca, to je normalno, moraju poštovati dominantnu kulturu...`
Prepoznavanje djece kojima je potrebna dodatna podrška		

- Podjednaka zastupljenost inkluzivnih i neinkluzivnih iskustava i stavova o različitosti i demokratskim vrijednostima.
- Prepoznavanje rizika na razini djeteta i obitelji.

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

Tema:
INKLUZIVNO
OKRUŽENJE ZA
UČENJE

- ✓ Osiguravanje sigurnog, poticajnog, zanimljivog, zdravog i inkluzivnog fizičkog okruženja koje pridonosi dobrobiti svakog djeteta i koje djecu potiče na istraživanje, učenje i samostalnost.
- ✓ Stvaranje okruženja kojim se kod djece promovira osjećaj zajedništva i koje potiče na sudjelovanje u stvaranju kulture grupe.

KVALITATIVNA DIONICA

Polustrukturirani intervjui s
odgojiteljima; N=42;
primjeri pitanja

KATEGORIJA	KOD	PRIMJER
Oblik okruženja za učenje	socijalno	<i>'...jako su nam dobri ti krugovi kada pričamo s djecom.'</i>
	fizičko	<i>'...dogovaramo se koji će centri biti u našoj sobi ...pratimo djecu u nekim aktivnostima i ako se dogodi nešto što nas potakne da shvatimo neki interes djeteta ili grupe djece, prilagodimo im okruženje u tjedan-dva `</i>
Pristup	cijela skupina	Dominira usmjerenost na socijalno okruženje za učenje, pristup usmjeren na cijelu odgojno-obrazovnu skupinu a ne na individualno dijete u RSI te indirektno odgovaranje na prepoznate potrebe djeteta u RSI.
	Individualna podrška	
Odgovor na potrebe djeteta	Indirektno	
	direktno	

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

Tema: INTERAKCIJE

- ✓ Interakcije trebaju biti prijateljske i uvažavajuće (dijete) te smislene i recipročne (odrasli)
- ✓ U funkciji podrške razvoja identiteta i svijesti o sebi, poticanja učenja, razvoja zajednice koja uči, razvoja osjećaja pripadnosti i podrške u ostvarivanju svojih potencijala.

KVALITATIVNA DIONICA

Polustrukturirani intervjui s odgojiteljima; N=42; primjeri pitanja

KATEGORIJA	KOD	PRIMJER
razina	odgojitelj - dijete	<i>'...naša uloga odgajatelja je da budemo dostupni djetetu, da znamo kakva je njegova situacija, da budemo upoznati s njom i da budemo otvoreni za razgovor...'</i>
	odgojitelj – drugi odgojitelji i stručni suradnici	<i>'...Izmjena informacija o djetetu, prije svega. Naravno, da jedan drugome pomažemo u bilo kojem aspektu, bilo da su to neka sredstva, didaktika, stručna literatura... Izmjena znanja....'</i>
	odgojitelj – roditelji/skrbnici	
cilj	procjena	- Dominiraju interakcije odgojitelj-dijete te odgojitelj – drugi odgojitelji i stručni suradnici unutar ustanove te su u pravilu usmjerene na grupu djece ili cijelu odgojno-obrazovnu skupinu - interakcije s ciljem prevencije su podzastupljene na svim razinama
	preventivna	
	korektivna	
usmjerenost	Individualno dijete	
	grupa djece/oo skupina	

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

KVALITATIVNA DIONICA

*Polustrukturirani intervjui s
odgojiteljima; N=42;
primjeri pitanja*

I: „Što biste izdvojili kao najvažnije aspekte, odnosno elemente uspješne podrške u razvoju djece u RSI? Koju im vi podršku kao odgojitelj pružate?“

O: „Prvo pokušavam ostvariti neku bližu vezu s njima, socijalni kontakt, mislim da se takva djeca osjećaju dosta izolirano, pogotovo ovi koji su došli iz druge zemlje, ne pričaju jezik te su došli iz potpuno neke druge sredine i jako im je teško sada sami se uključiti među vršnjake, koji su već dulje vrijeme u toj grupi, formirane su grupe prijateljstva i slično pa nekako najviše gledam na to da se za prvi korak ja približim tom djetetu. Da dijete stekne neku sigurnost u mene (...)

Onda mi je tek drugi je korak, kada dijete stekne sigurnost u nas odrasle koji smo s njom, da je pokušamo uključiti dalje među drugu djecu i pružiti im tu neku mogućnost da se uspiju prijateljski da uspiju ostvariti neke suradnje s drugima. Znači prvi korak mi je da krenem od sebe (...).“

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

KVALITETA PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI

KLJUČNI PREDUVJETI ODGOVORA NA ODGOJNO-OBRAZOVNE POTREBE DJECE U RSI:

- ✓ Razumijevanju koncepta socijalne isključenosti (rizika) djece rane i predškolske dobi
- ✓ Prepoznavanju djece u riziku socijalne isključenosti (znanje, iskustvo, informiranost)
- ✓ Prepoznavanje potreba djece u riziku socijalne isključenosti

KLJUČNE ODREDNICE KVALITETNE
PEDAGOŠKE PRAKSE U ODNOSU NA DJECU U RSI:

Antulić Majcen & Drvodelić., 2022.

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

HVALA!

<https://morenec.ffzg.unizg.hr>

Zagreb, 19.04.2024., Završna konferencija projekta MORENEC:
Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao temelj prevencije socijalne isključenosti djece

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2019-04-2011

This work has been fully supported by Croatian Science Foundation under the project IP-2019-04-2011

Model kvalitetnog inkluzivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku socijalne isključenosti: završni ishod projekta

izv.prof.dr.sc. Ivana Visković, FFST

Zagreb, 19.travnja 2024

Je li važnija teorija ili praksa?

SURADNJA

jednakopravnost – istraživanje - UČENJE

Usmjerenost na:

- dobrobit djeteta,
- dobrobit zajednice- odgojne grupe, obitelji,
- odgojno-obrazovni proces,
- dobrobit odgajatelja
(i znanstvenika).

- Uključenost djece u RPOO ističe se kao instrument prevencije obrazovnog siromaštva i jedan od prediktora dobrobiti djece.
- **kvaliteta RPOO sustava i proces** značajni su indikatori dobrobiti.
- **odgovornost** javne obrazovne politie, društva, roditelja i/ili odgajatelja.

Što je MOGUĆE napraviti?

Je li odgajatelj sam i (ne)moćan?

- idografska usmjerenost na dijete
  - **odgovornost** za odgojno-obrazovni proces i ishode sve djece
- **suradnja** s roditeljima
- **potpora** roditeljstvu

Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RIPOO

Models of Response to Educational Needs of Children at Risk of Social Exclusion in ECEC Institutions

Mi znamo kako ali nije lako.

Zagreb, 19.travnja 2024

**DUGOROČNO I PROCESNO: kvalitetni odnosi,
dobrobit djece, kontinuirani razvoj.**

**Model KIPPO: izgrađivanje afirmativnog identiteta, otpornosti,
vršnjačke potpore, socio-emocionalno učenje, praćenje,
dokumentiranje i vrednovanje; suradnja u procesu**

**TEORIJSKA POLAZIŠTA: kulturalno
primjerena pedagogija, pedagogija mira,
socijalna pedagogija, teorija izbora,
participacijska pedagogija**

ZAHVALNOST

- Martina Brezovec Jurinec
- Maja Domazet, Andreja Horvat
- Magdalena Erdelja, Mihaela Ivošević
- Kristina Josipović, Nika Krakar
- Marjanka Lipak, Pjerina Maričić
- Sandra Mecanović, Ivanka Milić
- Heda Missoni Brozd
- Marijana Pavlović, Mirela Peić
- Višnja Rom, Ivana Sardelić
- Ana Sudec, Sandra Šimunić
- Ljubica Školnik, Anita Zečević
- Tatjana Vukina

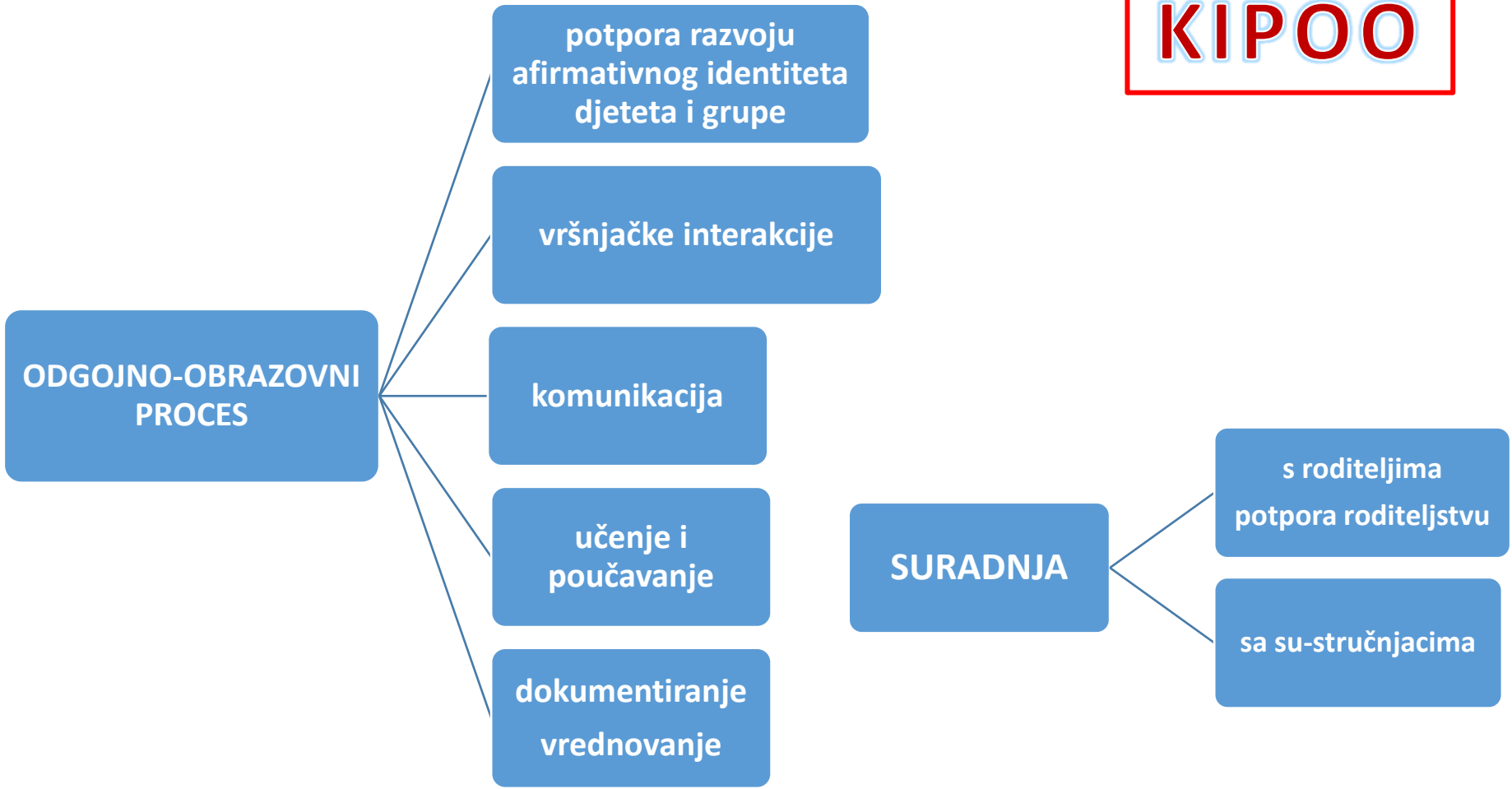
- Jelena Rnjak
- Slađana Glavinović
  - Mirjana Grljušić
  - Gorana Ištuk
- Nikolina Kujundžić
- Andriana Marušić
- Mirana Meštrović
- dr.sc. Davor Mikas
  - Mirjana Rizvan
  - Ana Šapit
  - Jelena Topić
- Ljubica Zeković

Zagreb, 19.travnja 2024

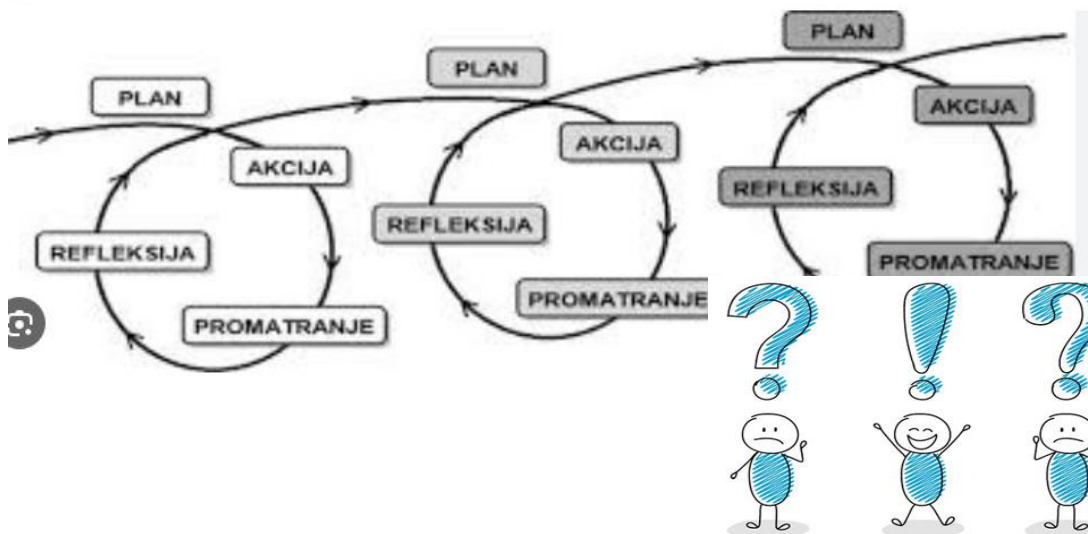

model KIPOO

osobni PROFESIONALNI razvoj

POTPORA

Zagreb, 19.travnja 2024

IDENTITET

- razvoj afirmativnog **identiteta djeteta** / samopoimanje + povratne informacije iz okruženja
  - usmjerenost na jake strane
- kontekst okruženja – obitelj, odgojna grupa, zajednica
  - osobni profesionalni **identitet odgajatelja**

Zagreb, 19.travnja 2024

IDENTITET

“tajnost” podataka

Zagreb, 19.travnja 2024

IDENTITET - samopoimanje

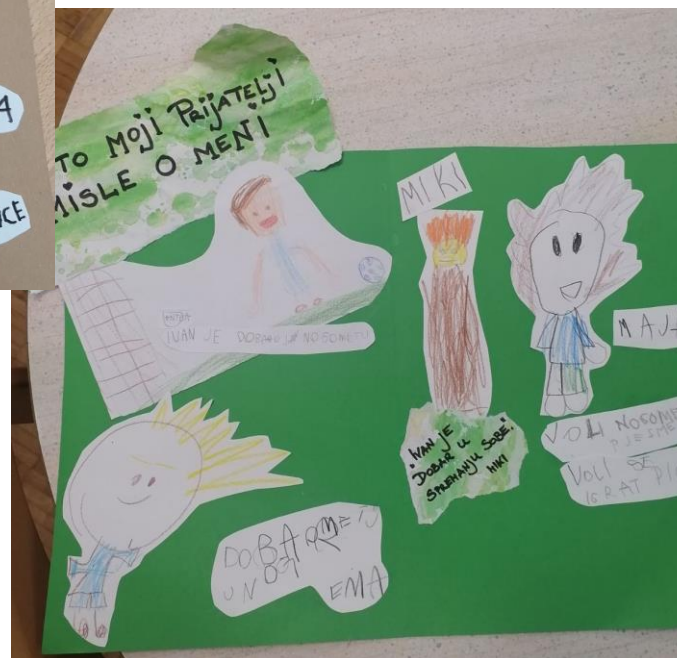
Zagreb, 19.travnja 2024

IDENTITET

u grupi i identitet grupe

Zagreb, 19.travnja 2024

VRŠNJAČKE INTERACIJE

- Doprinosе socijalizaciji, služe kao model ponašanja, jedan od izvora samoprocjene (osobito socijalne efikasnosti).
- Omogućavaju razvoj socio-emocionalnih kompetencija – znanja, vještina, stavova (emocionalna ktg, važnost iskustva).
- Vršnjačka **prihvaćenost** (niža razina emocionalne povezanosti u odnosu na prijateljstvo) - status u grupi, omiljenost među drugim članovima grupe, spremnost dugih na druženje s pojedincem. Ne jamči prijateljstvo (blizak, privržen i uzajaman odnos s višom razinom emocionalne povezanosti stabilne kroz duže vrijeme). Ali, afirmativne vršnjačke interakcije doprinose **socijalnoj dobrobiti djece** i prediktor su razvoja socio-emocionalnih kompetencija.

IDENTITET GRUPE

Zagreb, 19.travnja 2024

VRŠNJAČKE INTERACIJE

Zagreb, 19.travnja 2024

VRŠNJAČKA POTPORA

Klupko ljubavi

MATEO (Borni) - "Ja te volim zato što se volim igrati s tobom."

IVA CHIARA (Luci) - "Volim je jer mi je ona prijateljica i igra se sa mnom kockicama."

MARIA (Dori) - "Sretna sam kada budeš dobra prijateljica prema meni i kada se igraš sa mnom."

VIDE (Luki) - "Sviđa mi se Luka jer se želim igrati s njim loptom."

IVAN (Luki) - "Volim se s njim igrati, lijepo slažemo kocke i gradimo kuće, a ne svađamo se."

BORNA (Vidi) - "Sviđa mi se kad se igramo skupa i pitat ću mamu da odem nekada kod njega."

RAFAELA (Ivi Chiari) - "Ona nije zločesta i ja je volim jer je ona moja prijateljica."

- " U kućici je toplo..Tamo se pričamo... I kažemo tajne... Zajedno pjevamo. U kućici možeš i zaspati, ja sam jednom zaspao."

SOCIJALNO UČENJE i modleiranje

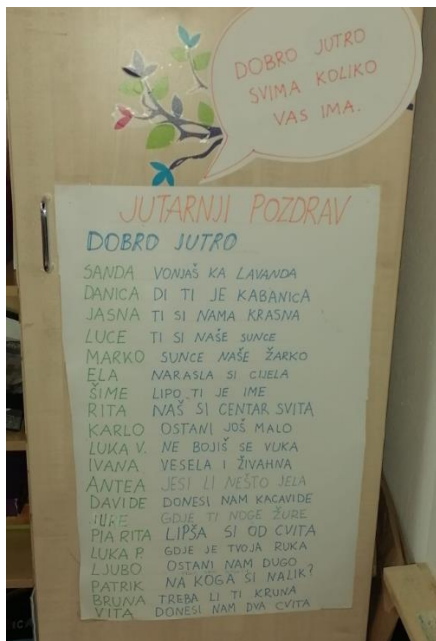

- Uvažavanjem različitosti do kulture mira
  - RESCUR

Zagreb, 19.travnja 2024

DOBRODOŠLICA

Zagreb, 19.travnja 2024

PRIPOVIJEDANJE

Zagreb, 19.travnja 2024

Razvoj EMOCIONALNIH KOMPETENCIJA

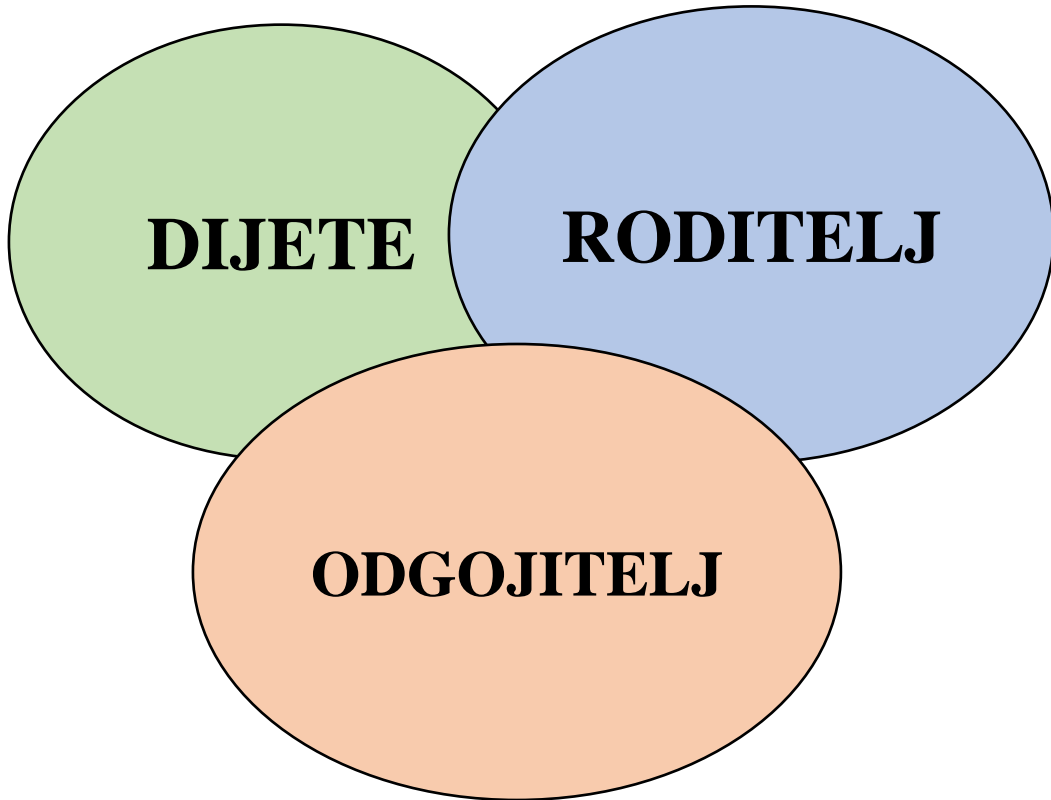

PERSNALIZIRANA LUTKA LIK LUTKA LUTKA SKUPINE

Participacijsko dokumentiranje i vrednovanje

➤ **standardizirani instrumenti**

➤ **sociogrami**

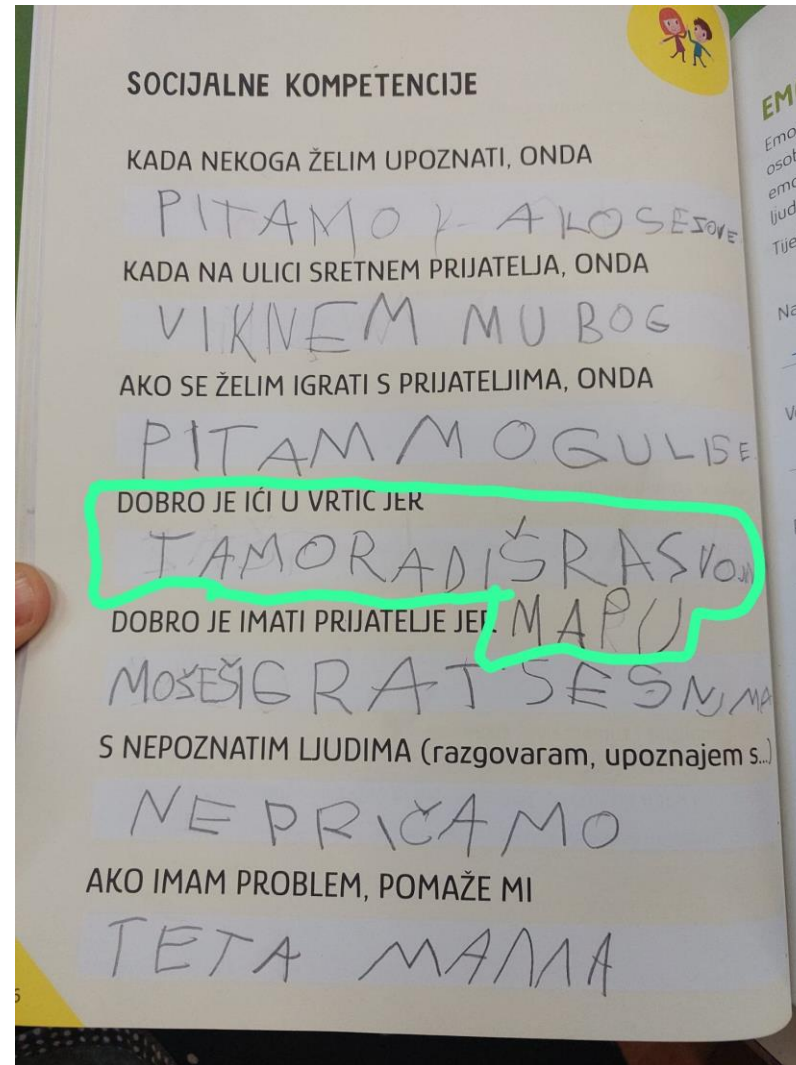
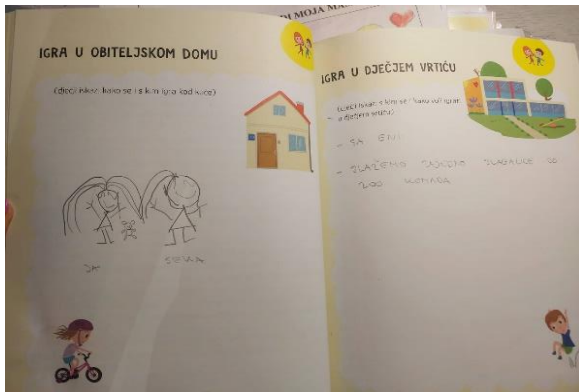
➤ **razvojne mape**

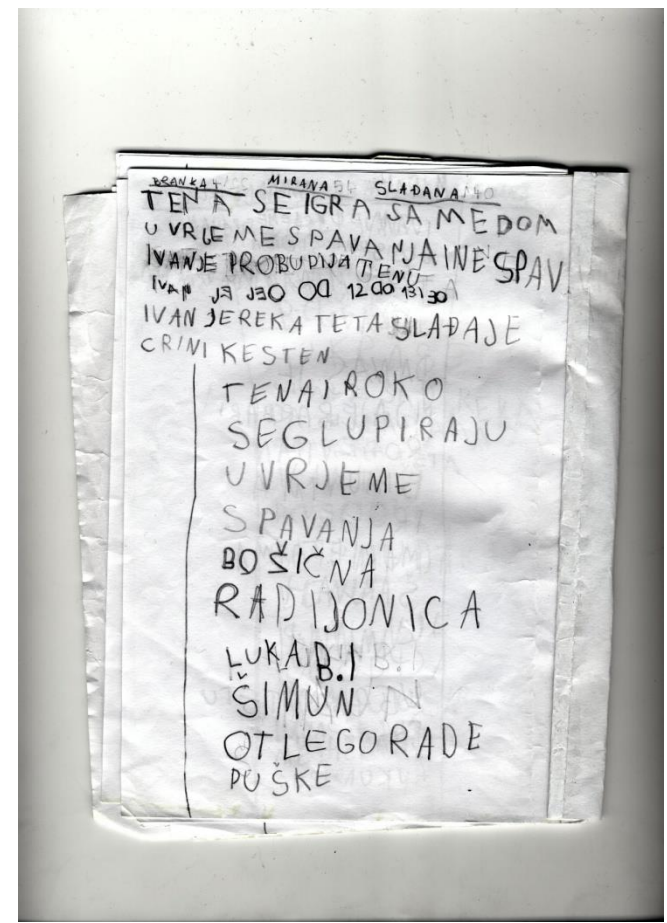

Zagreb, 19.travnja 2024

RAZVOJNA MAPA

PEDAGOŠKA KVALITETA PROCESA prema djeci u RSI ali i svojoj drugoj djeci

- ✓ **odnos** djece i praktičara (privrženost, emocionalna ekspresivnost, uvažavanje različitosti), prepoznatljivo u međusobnim interakcijama, poglavito potpori,
- ✓ cjelovita **usmjerenosti, razumijevanje i uvažavanje svakog djeteta** (poznavanje i uvažavanje osobnosti djeteta i obiteljskog kulturološkog okvira),
- ✓ **igrovno okruženje** koje djeci omogućava iskustveno učenje i istraživanje,
- ✓ strategije **učenja i poučavanja** (pristupa i metoda, izvora učenja, dječje agentnosti),
- ✓ **participacijsko** dokumentiranje i vrednovanje,
- ✓ **suradnja** svih dionika procesa (djece, roditelja, praktičara, znanstvenika),
- ✓ pristupi i načini konstrukcije, provedbe, vrednovanja i razvoja odgojno-obrazovnog **kurikuluma**.

Zagreb, 19.travnja 2024

POTPORA DJECI U RSI

razvoj asertivnosti i reziljentnosti,
razvoj agentnosti,
razvoj samoregulirajućeg ponašanja,
razvoj empatičnih i suradničkih ponašanja,
iskustveno i doživljajno učenje,
participacijsko dokumentiranje,
(samo)vrednovanje ,
umrežavanje, rasprava, suradnja.

Hvala na pozornosti 😊

iviskovic@ffst.hr